

เอกสารทางวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

จัดทำโดย นายสัตยะพล สัจจเดชะ
รหัส ๖๒๐๗๔๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

นายสัตยะพล สัจจเดชะ

บทนำและความหมายของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นที่รู้จักกันมานานในมิติของปรัชญากฎหมายหรือแนวคิดเท่านั้น ยังไม่มีสภาพบังคับจริงในระบบลายลักษณ์อักษร แต่ต่อมารัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ได้นำหลักนิติธรรมมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก เท่ากับสถาปนาหลักนิติธรรมให้เข้ามาเป็นหลักพื้นฐานของระบบกฎหมายไทยเป็นครั้งแรกเช่นเดียวกัน โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๓ อันเป็นมาตราที่วางระเบียบของการแบ่งแยกอำนาจ การใช้อำนาจของประชาชนไม่ว่าจะเป็น อำนาจอธิปไตย บริหาร ตุลาการ ออกระงับ ตรวจสอบอิสระต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐทุกองค์กรต้องใช้อำนาจหน้าที่ภายในกรอบของหลักนิติธรรม¹ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมทั้งในหมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ ๓ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ (๖)

ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติหลักนิติธรรมไว้ในหมวด ๑ บททั่วไป มาตรา ๓ วรรค ๒ ว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม” อีกทั้งยังได้มีการบัญญัติไว้ในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๖ วรรค ๑ ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติ

¹ จรัญ ภักดีธนากุล, ศาสตราจารย์พิเศษ, เอกสารประกอบการบรรยาย บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามหลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒.

เงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อ**หลักนิติธรรม** ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย”

หลักนิติธรรมนั้นจะต้องมีการยึดมั่นใน ๓ ระดับ ระดับ ๑ ได้แก่ การปกครองอย่างมีกฎเกณฑ์ กติกา ย่อมดีกว่าการปกครองตามอำเภอใจหรือดุลพินิจของคน (Rule by law, not by man) ซึ่งต้องคำนึงถึงหลักความชอบด้วยกฎหมาย (principle of legality) หลักสุจริต (principle of good faith) หลักการไม่เลือกปฏิบัติ (principle of non-discrimination) และหลักพอเหมาะพอควรแก่กรณี (principle of proportionality) ระดับ ๒ ได้แก่ กฎหมายต้องอยู่ในกรอบกติกาแห่งธรรมะของกฎหมาย (There must be Rules of the law) ซึ่งต้องคำนึงถึง หลักการแบ่งแยกอำนาจและดุลคานอำนาจ เพื่อป้องกันมิให้บุคคล คณะบุคคล หรือองค์กรใดคุมอำนาจในการปกครองประเทศเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะอำนาจมักพาให้หลงผิด อำนาจเด็ดขาดทำให้หลงผิดอย่างเด็ดขาด หลักยุติธรรม กล่าวคือ การบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย ต้องเป็นไปด้วยความยุติธรรม และให้ผลที่เป็นธรรม และหลักความเป็นอิสระและความเป็นกลาง (independence and impartiality) กล่าวคือ ไม่เอียงข้างด้วยอคติ (integrity) ของสถาบันตุลาการ ของศาล และผู้พิพากษาตุลาการทั้งหลาย และระดับ ๓ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน รวมทั้งสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น non bis in idem or double jeopardy สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน และพันธกรณีและมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายและจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เช่น หลัก non-refoulement²

ตามขอบเขตของหลักนิติธรรม ลักษณะที่ดีของกฎหมายกระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆ หรือเรียกว่า อุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม มีอาทิ

- (1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- (2) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- (3) กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน
- (4) กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
- (5) กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผย โปร่งใสและตรวจสอบได้

² เฟ็งอ้าง

- (6) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- (7) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องมีความเป็นอิสระ และเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักคุณธรรมและเมตตาธรรม³

ศาลรัฐธรรมนูญได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมในการใช้อำนาจของรัฐ โดยนิยามไว้ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕-๑๘/๒๕๕๖ ว่าหลักนิติธรรมถือเป็นแนวทางในการปกครองประเทศที่มาจากหลักความยุติธรรมทางธรรมชาติ อันเป็นความเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ปราศจากอคติโดยไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องและแอบแฝง หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของกฎหมายที่อยู่เหนือบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร⁴

ในส่วนของตะวันตก ลอร์ด วูลฟ์ (Lord Woolf) อธิบดีอภิปฎิผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ (The Master of the Roll) และอธิบดีประมุขตุลาการ (Lord Chief Justice) ของประเทศอังกฤษและเวลส์ ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ The Rule of Law ภาคปฏิบัติไว้ว่า อย่างน้อยที่สุดสังคมนั้นควรมีหลักสำคัญหกประการได้แก่ ประการแรก จะต้องศาลที่พิจารณาพิพากษาข้อพิพาทระหว่างบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์ขัดกัน และส่งผลต่อไปยังประการที่สองคือ ศาลนั้นจะต้องประกอบไปด้วยผู้พิพากษาที่มีความเป็นอิสระปราศจากอคติ ตลอดจนมีความสามารถที่จะพิจารณาข้อพิพาทนั้นได้ หลักประการที่สาม ศาลจะต้องมีการพิจารณาคดีและตัดสินข้อพิพาทภายในระยะเวลาอันสมควร โดยเมื่อศาลมีคำตัดสินหรือคำพิพากษาแล้ว หลักประการที่สี่ที่กำหนดให้จะต้องมีวิธีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาดังกล่าวด้วย ส่วนหลักประการที่ห้า นั้น คือ ศาลต้องมีวิธีพิจารณาคดีที่เที่ยงธรรมและมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักประการที่หก คือ กฎหมายที่ศาลใช้ต้องมีความแน่นอน ชัดเจน มีความพอดี และเป็นธรรม⁵

แม้ว่ากฎหมายที่ดีควรมีความแน่นอน ชัดเจน แต่ในบางกรณีนั้นก็ไม่สามารถบัญญัติทุกสิ่งทุกอย่างลงไปตามกฎหมายได้ครบถ้วนทุกประการ อาทิ หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า ซึ่งไม่มีการกล่าวถึงในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ฯ ซึ่งบทความนี้จะมุ่งศึกษาถึงการการ

³ ศุภกิจ แยมประชา, เอกสารบรรยาย ศาลยุติธรรมกับการดำรงหลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒.

⁴ นุรักษ์ มาประณีต, เอกสารประกอบการบรรยาย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒.

⁵ เฟ็งอ้าง

บังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายในกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

การนำเข้าซ้อและหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

ผู้ผลิตสินค้า (manufacturer) ที่ต้องการจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนในต่างประเทศ มักจะจำหน่ายสินค้าโดยผ่านระบบตัวแทนจำหน่าย (distributorship) ซึ่งตัวแทนจำหน่าย (distributor) มักจะเป็นบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับตลาดในประเทศตัวแทนจำหน่ายจะสร้างก๊อตวิลล์และชื่อเสียงของสินค้าด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์และจะส่งซื้อสินค้าจากผู้ผลิตเพื่อนำเข้ามาจำหน่ายในประเทศในราคาที่ทำกำไรให้แก่ตน การที่ตลาดของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน จึงทำให้สินค้าชนิดเดียวกันที่จำหน่ายโดยตัวแทนจำหน่ายในประเทศต่างๆ มีราคาที่แตกต่างกันไปด้วย และด้วยความแตกต่างของราคาสินค้าเช่นนี้ จึงทำให้บุคคลที่มองเห็นช่องทางทำกำไร ซื้อสินค้าจากประเทศที่มีราคาถูกไปจำหน่ายในประเทศที่มีราคาแพง เพื่อหากำไรจากส่วนต่างของราคา การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศมาขายแข่งกับตัวแทนจำหน่ายในลักษณะนี้เรียกว่า “การนำเข้าซ้อ” (parallel import) โดยผู้นำเข้าซ้อสามารถที่จะเสนอขายสินค้าชนิดเดียวกันในราคาที่ต่ำกว่าสินค้าที่จำหน่ายโดยตัวแทนจำหน่าย เนื่องจากผู้นำเข้าซ้อไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการโฆษณาเพื่อสร้างก๊อตวิลล์ให้กับสินค้า⁶ ซึ่งการนำเข้าซ้อเป็นธุรกรรมที่แพร่หลายมากในช่วงที่ผ่านมา กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความเห็นเกี่ยวกับธุรกรรมนี้ในมุมมองที่แตกต่างกัน สำหรับตัวแทนจำหน่ายสินค้าในประเทศที่มีการนำเข้าซ้อ ธุรกรรมลักษณะนี้ได้ทำให้ตัวแทนจำหน่ายสูญเสียรายได้จำนวนมาก แต่สำหรับผู้บริโภค การนำเข้าซ้อจะก่อให้เกิดการแข่งขัน ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลาย การนำเข้าซ้อจะกดดันให้ตัวแทนจำหน่ายลดราคาสินค้าของตนลงซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน การที่การนำเข้าซ้อมีผลกระทบต่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัวแทนจำหน่าย ตัวแทนจำหน่ายจึงต้องการหาวิธีการที่จะยับยั้งการนำเข้าซ้อ วิธีการหนึ่งที่น่ามาใช้ก็คือ การบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยอ้างว่าการนำเข้าซ้อเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิในการนำเข้าของตน ปัญหาคือ ตัวแทนจำหน่ายจะสามารถบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อห้ามการนำเข้าซ้อได้หรือไม่ ทั้งนี้เพราะสินค้านำเข้าซ้อนั้นในความเป็นจริงก็คือสินค้าที่ผลิตโดยผู้ผลิตรายเดียวกันกับสินค้าที่จำหน่ายโดยตัวแทนจำหน่ายหรือเป็นสินค้าที่ผลิตด้วยการรู้เห็นยินยอมของผู้ผลิตนั่นเอง⁷

⁶ หมายเหตุคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๑๗/๒๕๔๓

⁷ เฟ็งอ้อ

อนึ่ง สินค้าที่มีการนำเข้าซื่อนั้นไม่ใช่สินค้าที่ปลอมเครื่องหมายการค้าของเจ้าของทะเบียนเครื่องหมายการค้า ซึ่งการนำเข้าซื่อนั้นเกี่ยวข้องกับทฤษฎีหลักดินแดน (territoriality principle) ซึ่งหมายความว่าสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะถูกกำหนดโดยกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ และสามารถบังคับใช้สิทธิได้เฉพาะภายในเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น⁸ และการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า (exhaustion of rights) โดยของเขตหลักการนี้มีการแบ่งเป็น ๓ ระดับดังนี้

(๑) หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับประเทศ (national exhaustion)

ภายใต้หลักนี้ เมื่อบริษัท A ซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย ได้จำหน่ายสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าดังกล่าวให้แก่บริษัท B ในประเทศไทย บริษัท A จะห้ามบริษัท B จำหน่ายสินค้าขึ้นเดียวกันนั้นในประเทศไทยต่อไปไม่ได้ แต่หากบริษัท A จำหน่ายสินค้าขึ้นนั้นให้แก่บริษัท C ในประเทศสิงคโปร์ ต่อมาบริษัท D จะซื้อสินค้านั้นจากบริษัท C และนำสินค้าขึ้นนั้นเข้ามาในประเทศไทย บริษัท A สามารถห้ามการนำเข้ามาเพื่อจำหน่ายในประเทศไทยได้

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับประเทศนี้ไม่อนุญาตให้มีการนำเข้าซื่อน

(๒) หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับภูมิภาค (regional exhaustion)

ภายใต้หลักนี้ เมื่อบริษัท E ซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมยุโรป และยังเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าในประชาคมยุโรป ได้จำหน่ายสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้าดังกล่าวให้แก่บริษัท F ในประเทศใดก็ได้ในประชาคมยุโรป บริษัท E จะห้ามบริษัท F จำหน่ายสินค้าขึ้นเดียวกันนั้นในประชาคมยุโรปต่อไปไม่ได้ แต่หากบริษัท E จำหน่ายสินค้าขึ้นนั้นให้แก่บริษัท G ในประเทศสิงคโปร์ ต่อมาบริษัท H จะซื้อสินค้านั้นจากบริษัท G และนำสินค้าขึ้นนั้นเข้ามาในประชาคมยุโรป บริษัท E สามารถห้ามการนำเข้ามาเพื่อจำหน่ายในประชาคมยุโรปได้

⁸ หมายเหตุคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๘/๒๕๕๓

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับประเทศนี้ไม่อนุญาตให้มีการนำเข้าซ้อน หากการจำหน่ายครั้งแรกเกิดขึ้นนอกภูมิภาค

(๓) หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับระหว่างประเทศ (international exhaustion)

ภายใต้หลักนี้ เมื่อบริษัท J ซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย ได้จำหน่ายสินค้าให้แก่บริษัท K ในประเทศสิงคโปร์ ต่อมาบริษัท L จะซื้อสินค้านั้นจากบริษัท K และนำสินค้าชิ้นนั้นเข้ามาในประเทศไทย บริษัท J ไม่สามารถห้ามการนำเข้าเพื่อจำหน่ายในประเทศไทย

การใช้หลักการระงับสิ้นไปของสิทธิในลักษณะนี้ย่อมมีผลเท่ากับเป็นการอนุญาตให้มีการนำเข้าซ้อน ผู้ทรงสิทธิไม่อาจบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อห้ามการนำเข้าสินค้าเข้ามาจำหน่ายในประเทศได้ หากสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ตนเป็นผู้จำหน่าย หรือได้ยินยอมให้มีการจำหน่ายสินค้านั้นในต่างประเทศ

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าตามความตกลงระหว่างประเทศ

อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๒๗ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม เพราะครอบคลุมการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรมทุกประเภท เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น และถือเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่สำคัญฉบับแรกเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายการค้า อนุสัญญากรุงปารีสดังกล่าวมีการแก้ไขในปี ๒๔๔๓, ๒๔๕๔, ๒๔๖๘, ๒๔๗๗, ๒๕๐๑, ๒๕๑๐ และ ๒๕๒๒ ตั้งแต่ปี ๒๔๒๗ จนถึงปัจจุบัน อนุสัญญานี้มิได้มีบทบัญญัติใดๆ เกี่ยวกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า

กฎหมายระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาอีกฉบับที่สำคัญอย่างยิ่งคือความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า เนื่องจากเป็นความตกลงที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับทรัพย์สินทางปัญญา (minimum standards of intellectual property protection) สำหรับประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO)⁹

⁹ https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel2_e.htm

ก่อนการเจรจาความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights หรือ TRIPS Agreement) รัฐบาลแต่ละประเทศต่างมีนโยบายและกฎหมายที่ต่างกันเกี่ยวกับการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการแบ่งขอบเขตของหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับประเทศ (national) ระดับภูมิภาค (regional) และระดับระหว่างประเทศ (international) และแต่ละประเทศยังมีการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญา¹⁰

ในการเจรจาความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้าในความคิดเกี่ยวกับการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น แม้ว่าทุกๆ ฝ่ายจะเห็นด้วยกับหลักการ แต่มีการถกเถียงกันและไม่เห็นด้วยว่าหลักการดังกล่าวควรมีขอบเขตเพียงใด ค่ายสหรัฐอเมริกาเห็นว่า การระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาใช้ได้เฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อสินค้าขายครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เจ้าของเครื่องหมายการค้าจะห้ามการขายสินค้าขึ้นเดียวกันนั้นต่อไปไม่ได้ แต่หากสินค้านั้นขายครั้งแรกในต่างประเทศ เจ้าของเครื่องหมายการค้าในสหรัฐอเมริกาจะห้ามการนำเข้ามาเพื่อจำหน่ายในสหรัฐอเมริกาได้ หลักการนี้เรียกว่าหลักการการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิภายในประเทศ (national exhaustion) แต่ในทางกลับกัน ค่ายประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่าเมื่อเจ้าของเครื่องหมายการค้าขายสินค้าของตนไปแล้วไม่ว่าในที่ใดๆ ในโลกนี้ เจ้าของเครื่องหมายการค้าดังกล่าวได้รับประโยชน์จากสิทธิของตนแล้ว สิทธิในเครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าที่ขายย่อมระงับสิ้นไป ผู้ซื้อเมื่อสรเสรีที่จะจำหน่ายสินค้าเดียวกันนั้นให้กับบุคคลอื่น หลักการนี้เรียกว่าหลักการการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระหว่างประเทศ (international exhaustion)¹¹

นอกจาก ๒ ระดับดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักการการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในระดับภูมิภาค (regional exhaustion) ซึ่งมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประชาคมยุโรป ค.ศ. ๑๙๘๘ ซึ่งในข้อที่ ๗ บัญญัติว่า

¹⁰ UNCTAD-ICTSD, *Resource Book on TRIPS and Development*. New York: Cambridge University Press, น. ๙๔ – ๙๕.

¹¹ H.C. Jehoram, *Prohibition of Parallel Imports through Intellectual Property Rights*, IIC Vol. ๓๐ No. ๕/๑๙๙๙, น. ๔๙๕ – ๕๑๑.

“เครื่องหมายการค้าไม่ให้สิทธิแก่เจ้าของที่จะห้ามการใช้เกี่ยวกับสินค้าที่ได้มีการนำสู่ตลาดในประชาคมภายใต้เครื่องหมายการค้านั้นโดยเจ้าของหรือโดยความยินยอมของเจ้าของ

มิให้นำวรรค ๑ มาใช้บังคับ หากเจ้าของเครื่องหมายมีเหตุโดยชอบที่จะห้ามการกระทำในเชิงพาณิชย์เกี่ยวกับสินค้าต่อไปนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้มีการทำให้เปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมไปซึ่งสภาพแห่งสภาพภายหลังที่นำสู่ตลาด”¹²

เมื่อไม่สามารถมีข้อสรุปได้ เวทีเจรจาการค้าโลกจึงมีข้อสรุปสำหรับประเด็นหลักการการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิไว้ในข้อ ๖ ดังนี้ “เพื่อประโยชน์ในการระงับข้อพิพาทภายใต้ข้อตกลงนี้ และภายใต้บทบัญญัติในข้อ ๓ และ ๔ ข้อตกลงนี้ไม่มีส่วนใดที่มุ่งถึงประเด็นการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา”¹³ แต่ละประเทศจึงมีอิสระเสรีในการบัญญัติกฎหมายหรือกำหนดแนวทางเกี่ยวกับหลักการการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า

ประเทศไทยมีกฎหมายเครื่องหมายการค้ามาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๑๐๐ ปี ในกฎหมายลักษณะอาญา รศ. ๑๒๗ ได้บัญญัติถึงความผิดและบทกำหนดโทษในการปลอมและเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นไว้ และต่อมากฎหมายฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ และมีประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแทนจนถึงปัจจุบัน ในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบังคับใช้ในปัจจุบันบัญญัติถึงความผิดและบทกำหนดโทษในการปลอมและเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นไว้ในลักษณะ ๘ ความผิดเกี่ยวกับการค้า มาตรา ๒๗๓ – ๒๗๕

¹² Article ๗ Exhaustion of the rights conferred by a trade mark:

๑. The trade mark shall not entitle the proprietor to prohibit its use in relation to goods which have been put on the market in the Community under that trade mark by the proprietor or with his consent.

๒. Paragraph ๑ shall not apply where there exist legitimate reasons for the proprietor to oppose further commercialization of the goods, especially where the condition of the goods is changed or impaired after they have been put on the market.

¹³ Article ๖ Exhaustion: For the purposes of dispute settlement under this Agreement, subject to the provisions of Articles ๓ and ๔ nothing in this Agreement shall be used to address the issue of the exhaustion of intellectual property rights.

นอกจากนี้ยังมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะ¹⁴เครื่องหมายและยี่ห้อการค้าขาย พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งเป็นกฎหมายเครื่องหมายการค้าฉบับแรกของไทยที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ต่อมา มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๗๔ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีการปรับปรุงแก้ไขในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และ พ.ศ. ๒๕๐๐

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ ใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๗๔ ที่ยกเลิกไป โดยกฎหมายฉบับนี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ และเริ่มมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีการปรับปรุงแก้ไขในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ และ พ.ศ. ๒๕๕๕

อนึ่งมีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๐๘, ๑๐๙ และ ๑๑๐ (๑) ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใช้ในภายหลังประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓, ๒๗๔ และ ๒๗๕ มีบัญญัติให้เฉพาะการปลอม การเลียน รวมถึง การนำเข้า จำหน่าย และเสนอจำหน่ายสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าปลอมหรือเลียนเครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่นที่ได้จดทะเบียนแล้วในราชอาณาจักรเท่านั้นเป็นความผิดทางอาญา โดยมีได้คุ้มครองสิทธิของเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่ได้จดทะเบียนไว้นอกราชอาณาจักรที่จะดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ปลอม เลียน นำเข้า จำหน่าย และเสนอจำหน่ายสินค้านั้นซึ่งออกมาก่อนพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ ให้ความคุ้มครองไว้ กรณีที่ไม่อาจถือได้ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ และเมื่อพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ อันเป็นบทกฎหมายเฉพาะซึ่งใช้บังคับในภายหลัง มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ยกเลิกเฉพาะพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๗๔ และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๔ เท่านั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓, ๒๗๔ และ ๒๗๕ มิได้ถูกยกเลิกไปโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๗/๒๕๕๖)

พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๓ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันมีการ

¹⁴ คำที่ใช้คือ “ลักษณะ” มิใช่ “ลักษณะ”

บัญญัติสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนในมาตรา ๔๔ ว่า “ภายใต้บังคับ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๖๘ เมื่อได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าแล้ว ผู้ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นเจ้าของ เครื่องหมายการค้า เป็นผู้ที่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในอันที่จะใช้เครื่องหมายการค้า นั้นสำหรับสินค้าที่ได้ จดทะเบียนไว้” การที่กฎหมายเครื่องหมายการค้าของไทยบัญญัติสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive right) อย่างสั้นๆ เพียงมาตราเดียวต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์และกฎหมายสิทธิบัตร ภาระที่จะต้องพิจารณาค้นหา หลักเกณฑ์จึงตกแก่ผู้ใช้กฎหมายซึ่งรวมถึงศาล¹⁵

ในส่วนข้อยกเว้นการคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายการค้า นั้นก็มีการบัญญัติข้อยกเว้นการคุ้มครอง เพียงมาตราเดียว คือ มาตรา ๔๗ ในกฎหมายปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับมาตรา ๓๐ ใน พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๔๗๔¹⁶ โดยมาตรา ๔๗ บัญญัติว่า “การจดทะเบียนตาม พระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการขัดขวางบุคคลใดในการใช้โดยสุจริตซึ่งชื่อตัว ชื่อสกุล หรือชื่อสำนักงานการค้า ของตนหรือของเจ้าของเดิมของกิจการของตน หรือไม่เป็นการขัดขวางบุคคลใดในการใช้คำ บรรยายโดย สุจริตซึ่งลักษณะหรือคุณสมบัติแห่งสินค้าของตน”

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติต่างๆ ในกฎหมายเครื่องหมายการค้าทั้งในอดีตและปัจจุบันไม่พบ บทบัญญัติใดๆ เกี่ยวกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในเครื่องหมายการค้า

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในกฎหมายสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์

ดังที่กล่าวข้างต้น กฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศไทยไม่มีกฎหมายบัญญัติยอมรับ หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาตามกฎหมายทรัพย์สิน ทางปัญญาอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ของประเทศไทยว่ามีกฎหมายบัญญัติ ยอมรับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาหรือไม่

ประเทศไทยได้ตรากฎหมายสิทธิบัตรครั้งแรกในปี ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๒ มีการบัญญัติสิทธิแต่เพียงผู้เดียวสำหรับ สิทธิบัตรการประดิษฐ์ไว้ในมาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง และบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิไว้ในมาตรา ๓๖

¹⁵ วิส ดิงสมิตร, คำอธิบายกฎหมายเครื่องหมายการค้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๕, น. ๘๒.

¹⁶ เพ็งอ้าง, น. ๑๒๔

วรรค ๒ มีการกำหนดข้อยกเว้นไว้ ๓ กรณี เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายในปี ๒๕๓๕ ได้เพิ่มข้อยกเว้นเป็น ๕ กรณี และต่อมาปี ๒๕๔๒ ได้มีการเพิ่มข้อยกเว้นเป็น ๗ โดยในมาตรา ๓๖ วรรคสอง (๗) มีการยอมรับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิระดับระหว่างประเทศ โดยบัญญัติว่า “ความในวรรคหนึ่งไม่ใช่บังคับแก่ (๗) การใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หากผู้ทรงสิทธิบัตรได้อนุญาต หรือยินยอมให้ผลิต หรือขายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวแล้ว”

สำหรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีการบัญญัติสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในมาตรา ๖๓ ว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นที่มีสิทธิใช้แบบผลิตภัณฑ์กับผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือขาย หรือมีไว้เพื่อขาย หรือเสนอขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ใช้แบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เว้นแต่การใช้แบบผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือวิจัย” ซึ่งสำหรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ในปัจจุบันไม่มีมีการยอมรับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทำนองเดียวกับมาตรา ๓๖ วรรคสอง (๗) สำหรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ แต่ทั้งนี้ มีแนวคิดที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ ในส่วนข้อยกเว้นการละเมิดให้มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกับมาตรา ๓๖ วรรคสอง (๗) สำหรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์¹⁷

ในส่วนการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในประเทศไทยนั้นมีพัฒนาการมายาวนานตั้งแต่ (๑) ประกาศหอสมุดพระวชิราวุธ ร.ศ. ๑๑๑ (๒) พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. ๑๒๐ (๓) พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. ๒๔๕๗ (๔) พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. ๒๔๗๔ (๕) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ และ (๖) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ อนึ่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มีการแก้ไขทั้งหมด ๔ ครั้ง โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑

เมื่อพิจารณากฎหมายลิขสิทธิ์ทั้งหมด พบว่าแม้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ จะมีการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ต่างๆ มากมายในมาตรา ๓๒ ถึงมาตรา ๔๓ ก็ไม่พบข้อยกเว้นใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในลิขสิทธิ์ เพื่อยอมรับหลักการดังกล่าวเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้

¹⁷ ในการประชุมคณะกรรมการพัฒนากฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร ครั้งที่ ๓/๒๕๖๒ คณะกรรมการยอมรับหลักการในการเพิ่มเติมข้อยกเว้นการละเมิดสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งหนึ่งในข้อยกเว้นที่จะบัญญัติเพิ่มเติมคือการให้เพิ่มเติมข้อยกเว้นต่างๆ ให้สอดคล้องกับข้อยกเว้นในมาตรา ๓๖ วรรคสอง

เพิ่มเติมหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในลิขสิทธิ์ระดับระหว่างประเทศในมาตรา ๓๒/๑ โดยบัญญัติว่า “การจำหน่ายต้นฉบับหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์โดยผู้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในต้นฉบับหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์นั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์”

การที่พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ฯ ไม่ได้บัญญัติใดๆ เกี่ยวกับการ หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้า จึงเป็นหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาล ที่จะพิจารณาหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าอย่างน้อยเพียงใดเพื่อให้ สอดคล้องกับหลักนิติธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

หลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามคำพิพากษาของศาลไทย

ในประเด็นเรื่องหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีข้อพิพาทต่างๆ ที่ได้มี การนำขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณา

ในอดีตเคยมีกรณีที่โจทก์ บริษัทเสริมพานิชย์ จำกัดได้จดทะเบียนเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า คำว่า Mycochlorin (ไมโคคลอรีน) สินค้าจำพวกยาทุกชนิด จำเลย ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทอเมริกัน - ไทย ได้สั่งยาดังกล่าวมาจากเจ้าเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนในต่างประเทศ โจทก์ฟ้องว่าการที่จำเลย สั่งยามีเครื่องหมายนั้นเข้ามาจำหน่ายละเมิดสิทธิของโจทก์ จำเลยให้การว่าเครื่องหมายที่โจทก์จด ทะเบียนเป็นของบุคคลอื่นเจ้าของไม่ได้ให้ความยินยอมหรือมอบอำนาจให้กระทำจึงไม่สมบูรณ์และไม่มี สิทธิฟ้อง จำเลยได้สั่งยานั้นเข้ามาจริง และไม่ต้องรับผิด ศาลแพ่งเห็นว่าโจทก์มีสิทธิในเครื่องหมายการค้า และใช้ยื่นจำเลยได้ จึงเป็นการละเมิด จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ยกฟ้อง โจทก์ฎีกา ศาล ฎีกาเห็นว่าโจทก์ซึ่งได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าคำว่า Mycochlorin (ไมโคคลอรีน) สำหรับสินค้า ประเภทยาไว้ โจทก์ก็ย่อมเป็นเจ้าของมีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะใช้เครื่องหมายนั้นสำหรับยาการที่จำเลยสั่งยามี เครื่องหมายเดียวกันนี้เข้ามาจำหน่ายจึงเป็นการละเมิดสิทธิโจทก์จึงอยู่ในเรื่องนี้แม้โจทก์จะมีได้เป็นผู้ผลิต ยาที่ใช้ชื่อว่า Mycochlorin (ไมโคคลอรีน) ขึ้นเองก็ดี แต่เมื่อพิจารณาความในมาตรา ๓ วรรค ๒ แล้วจะ เห็นได้ว่าผู้ที่จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าได้นั้นหาจำต้องเป็นผู้ผลิตสินค้าที่จะใช้เครื่องหมายการค้า นั้นด้วยตนเองไม่ จึงพิพากษากลับให้บังคับคดีตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น¹⁸

¹⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๓/๒๕๔๙

ต่อมา มีคดีระหว่างบริษัทอีสท์เอเชียติก จำกัด โจทก์ และห้างหุ้นส่วนจำกัดสหไทยการยนต์สามยอด และห้างหุ้นส่วนจำกัดสหไทยแมชชีนเนอร์รี่ จำกัด นั้น โจทก์ได้รับโอนเครื่องหมายการค้าจากจากบริษัทผู้ผลิตเครื่องยนต์ ต่อมาเมื่อโจทก์ได้รับโอนเครื่องหมายแล้ว จำเลยยังคงสั่งซื้อสินค้าจากบริษัทผู้ผลิตเครื่องยนต์ดังกล่าวซึ่งอยู่ในต่างประเทศ โจทก์จึงได้ฟ้องจำเลยว่าจะละเมิดสิทธิของโจทก์ ซึ่งศาลฎีกาพิพากษาว่า เมื่อโจทก์รับโอนเครื่องหมายการค้าที่เจ้าของเดิมจดทะเบียนไว้ พร้อมด้วยกิจการบริการจำหน่ายสินค้านี้ในประเทศไทย โจทก์ย่อมมีสิทธิผู้เดียวเพื่อใช้เครื่องหมายสำหรับสินค้าที่จดทะเบียนไว้ กล่าวคือ มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะค้าขายและเสนอขายสินค้าที่มีเครื่องหมายที่โจทก์ได้จดทะเบียนไว้ตามมาตรา ๓ วรรคสอง สิทธิในเครื่องหมายการค้าย่อมเป็นการผูกขาดอยู่ในตัว หาใช่ว่าโจทก์ไม่มีสิทธิผูกขาดการขายสินค้าหากไม่รับอนุญาตจากโจทก์ดังที่จำเลยฎีกามาไม่ การที่จำเลยส่งสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าในบังคับแห่งสิทธิของโจทก์เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย โดยโจทก์มิได้ยินยอม ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิของโจทก์ จำเลยรู้ถึงสิทธิของโจทก์ที่อยู่ก่อนแล้วเพราะได้ทราบจากบริษัทผู้ผลิตเครื่องยนต์ เจ้าของเครื่องหมายการค้าเดิมว่า ไม่สามารถส่งสินค้ามาให้จำเลย เพราะได้โอนสิทธิให้โจทก์ไปแล้ว จำเลยยังขึ้นสั่งจากผู้อื่นเข้ามาจำหน่าย การใช้เครื่องหมายการค้ามิใช่จำกัดอยู่แต่เพียงเครื่องหมายการค้าไปติดเข้ากับสินค้าเท่านั้น การส่งเข้ามาจำหน่ายย่อมเป็นการใช้เครื่องหมายการค้าของโจทก์ที่ติดมากับสินค้านั้นประการหนึ่งตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๗/๒๔๙๙ ศาลฎีกาจำเลยฟังไม่ขึ้น¹⁹ นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาในทำนองเดียวกัน อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๓๑-๒๐๓๒/๒๕๑๖, ๑๖๖๙-๑๖๗๒/๒๕๒๓ และ ๔๖๐๓/๒๕๓๓ เป็นต้น

ทั้งนี้ ตลอดระยะเวลาหลังจากมีคำพิพากษาเหล่านั้น ปัญหาว่าการนำเข้าซ้อนจะสามารถกระทำได้ในประเทศไทยหรือไม่ มีการถกเถียงถึงข้อดี ข้อเสีย และวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่องตลอดมา ในปี ๒๕๔๓ ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับการนำเข้าซ้อนเกี่ยวกับการนำเข้าซ้อนตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าเป็นบรรทัดฐานไว้ดังนี้²⁰

โจทก์ที่ ๑ ซึ่งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ผลิตสินค้าปัดตะเลี่ยนโดยใช้เครื่องหมายการค้าจดทะเบียนในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย คำว่า “WAHL” โจทก์ที่ ๑ ย่อมเป็นผู้มีสิทธิแต่ผู้เดียวในอันที่จะใช้เครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าปัดตะเลี่ยน ทำให้โจทก์ที่ ๑ มี

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๗๑- ๑๒๗๓/๒๕๐๘

²⁰ ดู วัส ดิงสมิตร, อ้างไว้ เจริญธรรมที่ ๑๕, น. ๑๐๔.

สิทธิห้วงกันไม่ให้ผู้อื่นนำเครื่องหมายการค้าของโจทก์ที่ ๑ ไปใช้โดยมิชอบ วัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้าก็เพื่อแยกความแตกต่างระหว่างสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้านี้กับสินค้าของผู้อื่นและเพื่อระบุว่าสินค้านั้นเป็นของเจ้าของเครื่องหมายการค้าดังกล่าว ซึ่งเป็นประโยชน์ในการจำหน่ายสินค้าของตนการที่มีผู้ซื้อสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้าเพื่อนำไปจำหน่ายต่อไป ก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาในการประกอบการค้า เมื่อผู้ผลิตสินค้าที่เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าได้จำหน่ายสินค้าของตนในครั้งแรก ซึ่งได้รับประโยชน์จากการใช้เครื่องหมายการค้านี้จากราคาสินค้าที่จำหน่ายไปเสร็จสิ้นแล้ว จึงไม่มีสิทธิห้วงกันไม่ให้ผู้ซื้อสินค้าซึ่งประกอบการค้าปกตินำสินค้านั้นออกจำหน่ายอีกต่อไป โจทก์ที่ ๑ ไม่มีสิทธิห้วงกันไม่ให้จำเลยนำเข้าซึ่งสินค้าปัตตะเลียนที่มีเครื่องหมายการค้าที่แท้จริงที่จำเลยซื้อจากตัวแทนจำหน่ายสินค้าของโจทก์ที่ ๑ ในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์มาจำหน่ายในประเทศไทยได้²¹

ในคดีนี้ โจทก์ทั้งสองอุทธรณ์ว่า การใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในเครื่องหมายการค้าจำเป็นต้องพิจารณาพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าควบคู่กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะลักษณะของสิทธิในเครื่องหมายการค้านี้เป็นสิทธิเด็ดขาดที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่จะใช้เครื่องหมายการค้านี้ได้แต่ผู้เดียว การนำเข้าของจำเลยทำให้โจทก์ทั้งสองจำหน่ายสินค้าในประเทศไทยได้น้อยลงเป็นการละเมิดสิทธิของโจทก์ทั้งสอง อีกทั้งเมื่อพิจารณากฎหมายเครื่องหมายการค้าแล้วไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ที่อนุญาตให้จำเลยนำสินค้าเข้ามาในประเทศไทย แต่ทั้งนี้ ในการพิจารณาคดี ศาลฎีกามีได้คำวินิจฉัยเฉพาะข้อยกเว้นที่บัญญัติอย่างจำกัดไว้ในมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ แต่ศาลฎีกายังได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของเครื่องหมายการค้า กล่าวคือ บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔ ที่บัญญัติว่า “เครื่องหมายการค้าหมายความว่า เครื่องหมายที่ใช้หรือจะใช้เป็นที่หมายหรือเกี่ยวข้องกับสินค้า เพื่อแสดงว่า สินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้านี้แตกต่างกับสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่น” ย่อมเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องหมายการค้าตามบทบัญญัติดังกล่าวคือการใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้าเพื่อแยกความแตกต่างระหว่างสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้านี้กับสินค้าของผู้อื่นและเพื่อระบุว่าสินค้านั้นเป็นของเจ้าของเครื่องหมายการค้าดังกล่าว ซึ่งเป็นประโยชน์แก่เจ้าของเครื่องหมายการค้านี้ในการจำหน่ายสินค้าของตน เพราะการใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้าเช่นนี้ทำให้ประชาชนที่นิยมเชื่อถือในสินค้าและเครื่องหมายการค้าของ

²¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๑๗/๒๕๔๓

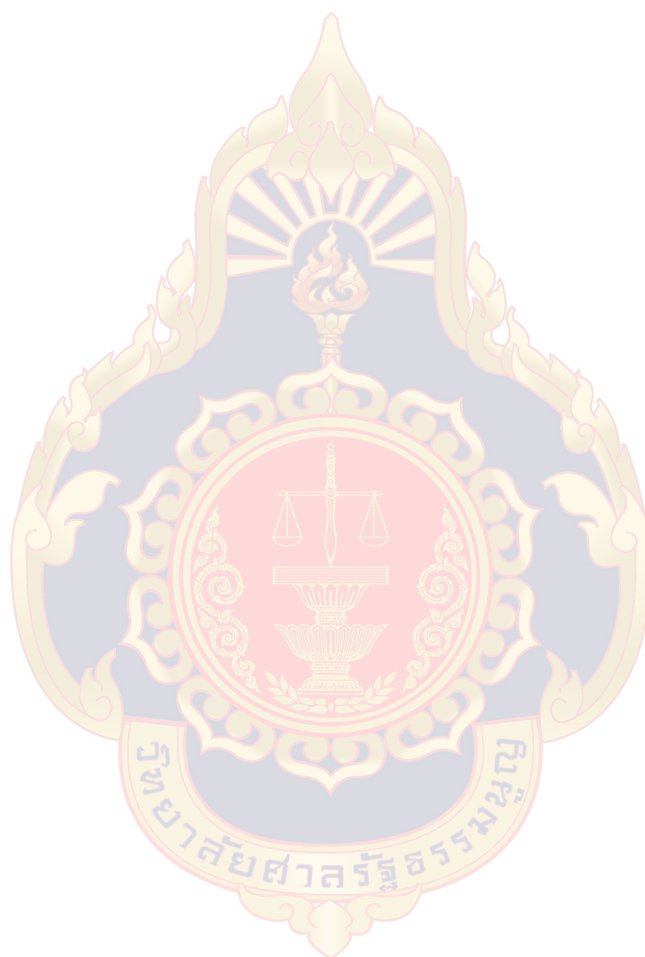
เจ้าของเครื่องหมายการค้านั้นได้อาศัยเครื่องหมายการค้าดังกล่าวในการพิจารณาเลือกซื้อสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้านั้นได้ถูกต้องตามประสงค์ของตน และการที่มีผู้ซื้อสินค้าของเจ้าของเครื่องหมายการค้าเพื่อนำไปจำหน่ายต่อไปก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาในการประกอบการค้า ประกอบกับเจ้าของเครื่องหมายการค้าได้ใช้สิทธิในเครื่องหมายการค้าของตนโดยใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้าเพื่อจำหน่ายโดยได้รับประโยชน์ตอบแทนในการขายสินค้านั้นเสร็จสิ้นไปแล้ว จึงไม่มีสิทธิหวงห้ามไม่ให้จำหน่ายนำเข้าซึ่งสินค้าปดตะเลี่ยนที่แท้จริงที่มีเครื่องหมายการค้าของโจทก์ซึ่งมิใช่เครื่องหมายการค้าปลอมหรือที่เลียนเครื่องหมายการค้าของโจทก์

หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้ก็ได้คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ หากยอมให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าใช้สิทธิในเครื่องหมายการค้ากีดกันสินค้าที่ไม่ได้มีการละเมิดสิทธิใดๆ ของตน ซึ่งผู้ทรงได้รับประโยชน์ไปแล้วจะเป็นการยอมให้ผู้ทรงสิทธิได้รับประโยชน์ถึงสองครั้งสำหรับสิทธิเดียวกัน นอกจากนี้หากมีการยอมรับหลักการผู้นำเข้าซ้อน จะทำให้เกิดกลไกการแข่งขันด้านราคาที่เกิดขึ้นในตลาด และยังช่วยเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภค กล่าวคือ หากมีการอนุญาตให้นำเข้าซ้อน ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าได้จากช่องทางที่หลากหลาย และยังอาจสามารถเลือกซื้อสินค้าที่เจ้าของเครื่องหมายการค้าหรือตัวแทนจำหน่ายของเจ้าของเครื่องหมายการค้ามิได้นำเข้ามาในประเทศไทย เห็นได้ว่าการอนุญาตให้นำเข้าซ้อนโดยผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๑๗/๒๕๔๓ ย่อมส่งเสริมให้มีการค้าเสรีมากขึ้น ป้องกันการผูกขาดที่ไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ แม้ว่าการนำเข้าสินค้าที่แท้จริงมาจำหน่ายอาจจะไม่เป็นการกระหนาบสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของเครื่องหมายการค้า แต่ผู้นำเข้าซ้อนนั้นก็ต้องเคารพกฎหมายและก็ต้องไม่มีการกระทำใดๆ ที่ผิดกฎหมายอื่นๆ อาทิเช่น การใช้รูปหรือประดิษฐ์ในการประกอบการค้าของเจ้าของสิทธิโดยไม่ชอบ การหลีกเลี่ยงภาษีอากร เป็นต้น

บทสรุป

แม้ว่าพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ จะนิ่งเฉยมิได้กล่าวถึงหลักการระงับสิ้นไปแห่งสิทธิในเครื่องหมายการค้าในทำนองเดียวกับ มาตรา ๓๖ วรรค ๒(๗) แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ฯ แต่ศาลฎีกาได้บังคับใช้กฎหมายและตีความกฎหมายด้วยความยุติธรรมและให้ผลที่เป็นธรรม ไม่ขัดต่อมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายระหว่างประเทศ มีการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการพิจารณาคดีเพื่อการรับรองสิทธิของประชาชน ปรับใช้ให้เหมาะสมกับการสร้างความเป็นธรรมต่อระบบเศรษฐกิจ

และสังคมนั้น แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

บรรณานุกรม

- จรัญ ภัคดีธนากุล, เอกสารประกอบการบรรยาย บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามหลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒
- นุรักษ์ มาประณีต, เอกสารประกอบการบรรยาย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้หลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒.
- วัส ดิงสมิตร, คำอธิบายกฎหมายเครื่องหมายการค้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๕.
- ศุภกิจ แย้มประชา, เอกสารบรรยาย ศาลยุติธรรมกับการดำรงหลักนิติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๖๒.
- H.C. Jehoram, *Prohibition of Parallel Imports through Intellectual Property Rights*, IIC Vol. ๓๐ No. ๕/ ๑๙๙๙.
- UNCTAD-ICTSD, *Resource Book on TRIPS and Development*. New York: Cambridge University Press.

